

АНАЛИ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

Година XV

Октобар — Децембар 1967.

Број 4

ОКТОБАРСКА РЕВОЛУЦИЈА И ЈУГОСЛОВЕНСКО ПИТАЊЕ

На свечаној академији Правног факултета у Београду, одржаној 15. XI 1967. поводом 50-годишњице октобарске револуције, професор др Драгослав Јанковић одржао је реферат у коме је изложио најбитније историјске околности и услове појаве октобарске револуције и најважније моменте у њеном току, а на крају истакао суштину њеног светско-историјског значаја. Посебно, о дејству октобарске револуције на наше југословенске народе и на решавање југословенског националног питања проф. Јанковић је рекао следеће:

Најважније утицаје, дејства октобарске револуције у току првог светског рата и непосредно после њега требало би тражити и уочавати у два основна правца: најпре, као одјек у радним масама и уопште у напредним друштвеним снагама свих земаља, посебно и југословенских; и друго, у међународним и унутрашњим политичким односима између зараћених табора и у оквиру појединих табора, а посебно и посредно, на југословенско национално питање.

Социјалистичка револуција у Русији имала је за последицу пре свега јачање — у датим друштвено-политичким, ратним условима — напредних друштвених снага скоро у свим земљама, брже и оштрије политичко и идејно превирање како у редовима радничке класе тако и у масама сељаштва, интелектуалаца, средње и ситне буржоазије уопште. Револуцију у Русији осетили су милиони људи свуда у свету, па и у југословенским земљама — масе радника и сељака, сада још више заморене и исцрпљене од ратних страдања и глади — као прекретницу која је стварала могућности и будила наде на друкчији, бољи живот, без власти и угњетавања од стране буржоазије у својој земљи и без националног поробљавања од стране туђих буржоазија. У југословенским земљама Аустро-Угарске крајем 1917. и у току 1918. године текао је убрзани процес одвајања радних маса од грађанске класе и њихово све оштрије супротстављање владајућој класи. Совјетски декрет о миру од 8. новембра 1917, ма колико да га је цензура зараћених империјалистичких држава

крила од народа, изазвао је талас антиратних манифестација радника и војника у свим зараћеним државама, посебно у Аустро-Угарској, у којој је њен основни и давнашњи национални проблем постао још акутнији, а националноослободилачки покрети угњетених нација у њој добили су нову, још јачу снагу. Крајем јануара 1918. избиле су побуне морнара у Пули и Котору; покрет тзв. зеленог кадра — војни бегунци који, потпомогнути од народа, започињу нападе на експлоататорске елементе на селу — био је у порасту, ширио се током 1918, све су чешиће биле војничке побуне или појаве братимљења у рововима, све бројнији раднички штрајкови и немири. Радничке политичке и друге организације у југословенским земљама, иако су се дотле развијале у различитим друштвеним и политичким условима, међусобно се приближавају, припремајући тле за касније организационо уједињавање.

Понуду совјетске владе упућену 27. новембра свим зараћеним државама да приступе преговорима о неодложном примирју и општем миру без анексије и контрибуција, уз гаранцију права самоопредељења за све народе — прихватиле су само централне силе, у намери да, између осталог, оставе утисак као да усвајају и само начело самоопредељења. Силе Антанте нису одговориле на понуду совјетске владе, али су покушале да Аустро-Угарску одвоје од Немачке, зато да би спречиле њено распарчавање и рушење, вероватно с циљем до очувају њен интегритет и њен поредак. Истовремено су представници Енглеске (председник владе Лојд Џорџ) и Сједињених Америчких Држава (председник републике Вилсон), излажући савезничке циљеве рата односно услове за закључење мира, истицали и на речима усвајали демократске принципе који су продирали, постајали владајући у новом раздобљу започетом октобарском револуцијом, као што су: равноправност великих и малих народа, демократски мир, принцип самоопредељења народа. Настојећи да ослабе и парирају утицај октобарских идеја, а посебно совјетског декрета о миру, они су истовремено покушавали да своје владе прикажу као поборнике праведног мира. То важи нарочито за Вилсонов програм мира у 14 тачака, који је од своје прве тачке (о забрани тајних уговора убудуће, која је ушла као непосредна последица, одговор на објављивање тајних империјалистичких докумената царистичке Русије од стране Совјета), па до последње тачке (о будућем Друштву народа, које би требало да пружи „међусобне гаранције, како великим тако и малим државама, за њихову политичку независност и територијални интегритет“), изазван био непосредно мировном понудом совјетске владе и великим одјеком октобарске револуције у Европи (о чему је Вилсон био обавештаван преко својих емисара).

Југословенски грађански политички фактори, као и неки социјалшовинистички елементи из југословенских социјалдемократских странака, појачавали су, делом такође под утицајем октобарске револуције, своју борбу за стварање заједничке југословенске државе, сваки по својим концепцијама. Влада Србије страховала је да октобарска револуција не омете решење југословенског националног питања, сматрајући декрет о

миру и мировне преговоре совјетске владе опасним и штетним, јер би ти преговори, ако успеју, довели до очувања Аустро-Угарске. Међутим, иако буржоаска, српска влада, свесна у основи веома неповољног положаја мале Србије у односу према великим западним савезницима — чланицама Антанте, покушавала је да из супротности између њих — капиталистичких држава и нове совјетске Русије, извуче за се одређене користи, приказујући себе као жртву својих демократских идеала, као државу—пролетера која се бори да се ослободи експлоатације централних сила, и т. сл. Са своје стране, други главни грађански политички фактор југословенског уједињења, Југословенски одбор покушавао је такође да из ситуације настале октобарском револуцијом извуче извесне користи. Октобар је будио код Југословенског одбора наду да сада може добити и више но што му је Крфска декларација већ пружала и отварао му могућност да то, као незванични фактор, покуша да тражи. Програм Октобра даје Одбору и његовом председнику Трумбићу основе да се почињу осећати самосталнији, равноправнији и независнији од српске владе. Совјетском представнику на Брест-Литовској мировној конференцији Трумбић је у име Одбора писао тражећи да се Југословени са аустроугарске територије ослободе деспотизма и да се уједине са браћом из Србије и Црне Горе „у демократској слободи и једнакости права”. Али, с друге стране, октобарске социјалистичке идеје и могућност ширења бољшевизма нагоне представнике југословенске буржоазије у Југословенском одбору да се и даље држе српске владе и Антанте као антибољшевичких фактора који располажу и војном снагом. У земљи, тј. у југословенским покрајинама Аустро-Угарске почињу се јављати, у гладној и хладној зими 1917/1918. године, делом под утицајем октобарске револуције, политичке и друштвене снаге које иступају енергичније, одлучно противу Аустро-Угарске а за Југославију. Користећи унутрашње недаће Монархије, коју су, нарочито у јануару 1918, све више потресали раднички штрајкови повезани с таласом масовног незадовољства због дугог трајања рата, оскудице, итд. — југословенски грађански политичари, да би извршили притисак на бечку владу, упутили су крајем јануара меморандум преговарачима у Брест-Литовску, тражећи њихову помоћ. Једна од карактеристика тог меморандума је очигледно настојање у њему да се проблем и идеје октобарске револуције — које су се, због своје привлачности за масе, све више шириле, постајале готово опште — употребе као подршка у остваривању југословенског буржоаско-националног програма израженог у Крфској декларацији. Карактеристично је и то да су се сви грађански фактори југословенског уједињења при томе обилно користили аналогном малих, угњетаваних „пролетерских народа” с класом пролетаријата, и да су из начела октобарске револуције извлачили у први план, као тобожњу основну идеју, начело о самоопредељењу народа. — Укратко: октобарска револуција допринела је рушењу Аустро-Угарске, што је био први услов за стварање нове заједничке југословенске државе, и то углавном на два начина: путем знатног и наглог јачања бунтовне свести и активно-

сти радних маса у југословенским земљама, и путем национално-политичког активирања националних буржоазија које, с паролом о самоопредељењу, пооштравају и интензивирају своју борбу против Аустроугарске монархије.

*

*   *

На крају, кад је реч о октобарској револуцији, никад не би требало сметнути с ума неколике ствари, и то:

— да у развоју људског друштва октобарска револуција представља почетак распадања капиталистичког друштвеног поретка, почетак ослобођења радничке класе и других експлоатисаних и угњетених слојева друштва; почетак, рађање ере социјализма;

— да је револуционарни дух Октобра улио самопоуздање стотинама милиона људи у читавом свету у њиховој борби за ново друштво, улио им наду и свест да могу укинути угњетавање — класно, национално и колонијално;

— да је у октобарској револуцији први пут успостављена власт радног народа — диктатура пролетаријата — која омогућује даље изградњавање нових демократских облика државног и друштвеног живота;

— да је у октобарској револуцији створена и да се почела даље изградњивати као прва земља социјализма, држава радног народа — Савез Совјетских Социјалистичких Република;

— да је, захваљујући пре свега ослобођењу радног народа, његовој свести и његовим често натчовечанским напорима, Совјетски Савез, изграђен на начелима и тековинама октобарске револуције, од некадашње тешко заостале полуфеудалне царске Русије постао данас једна од водећих индустријских земаља света, у којој се врло успешно развијају култура и науке, посебно техничке;

— да је у другом светском рату, у борби против фашистичке агресије, Совјетски Савез одиграо највећу улогу и да је, уз највеће људске и материјалне жртве, допринео да се свет спасе фашистичког варварства;

— да су искуство Октобра и искуство Совјетског Савеза, њихов утицај на најбоље напредне људе у југословенским земљама, као и разнострана помоћ из совјетске земље, помогли да, кроз народноослободилачки рат, југословенски народи добу до своје националне и социјалне слободе и створе себи услове за изградњу социјалистичког друштва;

— да и у данашњим међународним односима, вазда пуним опасности по мир, Совјетски Савез представља „бедем мира у свету... који обуздава империјалисте и авантуристе”;

— и најзад: да је октобарска револуција, „тај — по речима друга Тита — величанствен преокрет у животу човјечанства, била и остала чврсти темељ савремене људске историје”.

Др Драгослав Јанковић

РЕЗЈУМЕ

Октябрьская революция и югославский вопрос

В докладе прочитанном на состоявшемся на Юридическом факультете в Белграде торжественном заседании, посвященном 50- летию Октябрьской революции, автор наряду с изложением причин и хода развития Октябрьской революции говорил и о мировом историческом значении Октябрьской революции и об ее влиянии на все человечество, а в частности на южнославянские народы. По его мнению, сильнейшее влияние, отзвуки Октябрьской революции во время Первой мировой войны и непосредственно после нее следует искать и находить по двум основным направлениям: во-первых, Октябрьская революция как эхо отозвалась в широких массах трудящихся и вообще в народных общественных силах всех стран, в частности в южнославянских землях, во-вторых, сказалась на международных и внутривполитических отношениях между воюющими лагерями и в рамках отдельных лагерей, в частности и косвенно и на югославском национальном вопросе.

Влияние Октябрьской революции на разрешение югославского национального вопроса заключается, по существу, в ее огромном вкладе в распадение двудеиной монархии Австро-Венгрии, без которого не могло бы произойти ни создание объединенного югославского государства. Октябрьская революция способствовала развалу Австро-Венгрии в основном по двум путям: (1) благодаря подъему социального и политического радикализма трудящихся в южнославянских землях, и (2) благодаря подъему политического радикализма национальных буржуазий с лозунгом о самоопределении народов заостривших и усиливших свою борьбу с Монархией после ноября 1917 года.

SUMMARY

The October Revolution and the Yugoslav Question

In the report submitted to the session of the Faculty of Law in Belgrade, held in celebration of the Fiftieth Anniversary of the October Revolution, the author spoke, alongside with commenting the causes and the course of the Revolution, about the world and historical significance of the October Revolution and its influences on the world, and on the Yugoslav peoples in particular. In his opinion the most important significances, effects of the October Revolution in the course of World War I and afterwards, should be looked for in two main directions: first of all, in the echo among working masses, and the people's social forces of all the countries, and in the Yugoslav countries in particular; and secondly, in the international and internal political relations between the fighting camps, and within individual camps, and in particular and directly to the Yugoslav question.

The influence of the October Revolution in the solution of the Yugoslav national question is reduced, in fact, to its huge contribution in the subversion of the Austro-Hungarian Monarchy, that led to the foundation of the first common Yugoslav state. The October Revolution contributed to the destruction of the Austro-Hungaria in two ways: (1) through the social and political radicalization of working masses in the Yugoslav countries, and (2) through the political radicalization of the national bourgeoisie, which with the slogan of national self-determination fought, after November of 1917, the Monarchy more fiercely and intensely.

RESUMÉ

La Révolution d'Octobre et la Question Yougoslave

Dans son rapport présenté à l'Académie solennelle, à l'occasion de la célébration du cinquantième anniversaire de la Révolution d'Octobre, qui a eu lieu à la Faculté de droit, l'auteur a exposé, outre les causes et le développement de la Révolution d'Octobre son importance historique, qui a atteint des proportions universelles, et l'influence qu'elle a exercée dans le monde, en particulier son influence sur les peuples yougoslaves. De l'avis de l'auteur, l'influence la plus importante des effets de la Révolution d'Octobre devrait être cherchée et discernée dans deux voies principales: premièrement, en tant que répercussion sur les masses laborieuses et en général sur les forces sociales populaires de tous les pays et en particulier des pays yougoslaves et, en second lieu, dans les rapports politiques internationaux et internes entre les camps adverses et dans le cadre des divers camps et spécialement et indirectement sur la question nationale yougoslave.

L'influence de la Révolution d'Octobre sur le règlement de la question nationale yougoslave réside au fond dans sa contribution considérable à la destruction de la Monarchie austro-hongroise, sans quoi il eut été impossible de former le premier Etat yougoslave. La Révolution d'Octobre a contribué à l'écroulement de l'Autriche-Hongrie de manière générale de deux façons: 1) par la voie de la radicalisation sociale et politique des masses laborieuses dans les pays yougoslaves et 2) par la voie de la radicalisation politique de la bourgeoisie qui, avec l'autodétermination du peuple comme slogan, avaient intensifié et renforcé leur lutte contre la Monarchie.